



Jongeren die in stilte lijden hebben grote kans om thuiszitter te worden

Het veelgehoorde idee dat externaliserende gedragsproblematiek, moeilijk hanteerbaar gedrag, de hoofdoorzaak is van thuiszitten moet worden herzien, zo blijkt uit het onderzoek '[Niet thuis geven](#)¹', dat is uitgevoerd door onder andere Sanne Pronk en Marion van Binsbergen, respectievelijk onderzoeker bij [Altra](#) en bij het [Kohnstamm Instituut](#). Uit dit onderzoek blijkt dat thuiszitten voor een aanzienlijk, en mogelijk groter deel is toe te schrijven aan internaliserende problemen en ernstige thuisproblematiek.

Alle inspanningen en ambities ten spijt, het aantal thuiszitters neemt onvoldoende af. "Er wordt veel over geschreven en er is wetenschappelijk onderzoek naar gedaan, maar wat de praktijk nu precies moet doen om thuiszitten te voorkomen blijft vrij grofmazig", zegt Pronk. "Daarom hebben we nu het perspectief van de leerling centraal gesteld. We wilden meer informatie over wie deze leerlingen zijn en welke groep het meeste risico loopt om thuis te komen zitten. Vanuit het perspectief van de leerlingen hebben we antwoord gezocht op de vraag: wat heeft gemaakt dat ze thuis zijn komen te zitten? Pas als je dat weet, kun je bedenken wat je moet doen om het te voorkomen."

¹ Binsbergen, M.H. van, Pronk, S., Schooten, E. van, Heurter, A. & Verbeek, F (2019). *Niet thuis geven. Schooluitval vanuit het perspectief van leerlingen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Het onderzoek is gefinancierd door de NRO.

Ander licht

Naast literatuur, vormen thuiszitters zelf de belangrijkste bron van dit onderzoek. De onderzoekers hebben gebruikgemaakt van een databestand (320 leerlingen) en van interviews die Pronk voor haar promotieonderzoek heeft afgenomen. Pronk: “Dat waren allemaal leerlingen die kort of lang op een cluster-4 school hebben gezeten. 63 van hen zijn op enig moment tijdens hun schoolloopbaan thuiszitter geweest.”

De onderzoekers hebben twintig van die interviews opnieuw geanalyseerd: wat vertellen deze jongeren over hun schoolloopbaan en over de oorzaken van hun schooluitval? Daarnaast liep Van Binsbergen twee dagen mee met een onderwijs-zorgprogramma van Altra, waar ze informele gesprekken voerde met deze jongeren.

Het perspectief van de jongeren werpt een ander licht op de thuiszittersproblematiek. Uit hun verhalen blijkt namelijk dat vooral internaliserende problematiek tot hun schooluitval heeft geleid, terwijl het gangbare, algemene beeld bestaat dat externaliserende gedragsproblemen meestal de oorzaak zijn. “Het blijken veelal kinderen te zijn die in stilte lijden,” zegt Van Binsbergen, “en die vallen nu eenmaal minder op. Bovendien hebben leraren meestal niet zoveel last van deze kinderen. Het gaat bijvoorbeeld om kinderen met een depressie, ernstig overgewicht of een negatief zelfbeeld. En vrijwel altijd hebben zij te maken met overmatige stress als gevolg van ernstige problemen thuis. Ze hebben bijvoorbeeld ouders met psychiatrische problematiek of politiecontacten of ze hebben te maken met huiselijk geweld of armoede.” Dat deze groep een groter risico loopt om thuis te komen zitten dan leerlingen die zich met storend, moeilijk te hanteren gedrag nadrukkelijk manifesteren, is één van de belangrijkste conclusies van het onderzoek ‘Niet thuis geven’.

“In de schoolloopbaan van deze jongeren komen verzuim, zitten blijven,
afstroom en schoolwisselingen veelvuldig voor”

Triest beeld

Een ander opvallend gemeenschappelijk kenmerk van deze groep jongeren is het dramatische verloop van hun schoolloopbaan, waarin verzuim, zitten blijven, afstroom en schoolwisselingen veelvuldig voorkomen. Pronk: “Er ontstaat een triest beeld. We zagen leerlingen die op zes verschillende scholen hebben gezeten voordat ze in het speciaal onderwijs belandden of thuis kwamen te zitten. Dat doet iets met hun vertrouwen in school, maar ook met hun zelfvertrouwen. Jongeren vertelden dat ze het elke keer weer ontzettend spannend vonden om steeds weer op een nieuwe school binnen te komen, met nieuwe docenten en nieuwe klasgenoten die al groepjes hebben gevormd. De impact van zo’n schoolwisseling is ontzettend groot.”

Het onderzoek geeft meer zicht op de manier waarop de schoolloopbanen van thuiszitters verlopen. De verhalen van deze jongeren laten zien dat ze steeds verder afglijden en in een negatieve spiraal belanden. Aan de schooluitval is dan ook altijd veel vooraf gegaan. Ook blijkt dat er vaak al op de basisschool problemen speelden, maar dat de sociale cohesie op de basisschool (overzicht, bekendheid met elkaar) preventief lijkt te werken op schooluitval. Bij de overgang naar het voortgezet onderwijs worden de problemen groter.

“Het begint vrijwel altijd met gewoon verzuim, vaak al op de basisschool”, zegt Van Binsbergen. “Dat gaat zich uitbreiden. En als verzuim zich gaat herhalen is het niet meer ‘gewoon’. Scholen moeten daar dus zeer scherp op zijn: als leerlingen herhaaldelijk afwezig zijn, dan is er iets aan de hand. Alert zijn op de eerste signalen kan helpen om thuiszitten te voorkomen. Het is van belang dat de school dan direct actie onderneemt. Dat wil zeggen: contact leggen met de thuissituatie, zicht krijgen op wat daar speelt en zo nodig jeugdhulp inschakelen. Vroegtijdig ingrijpen is heel belangrijk, omdat je daarmee langdurig verzuim, schoolwisselingen, verwijzing naar het speciaal onderwijs en schooluitval kunt voorkomen.”

Niet doormodderen

Van Binsbergen ziet wat dit betreft een verschil tussen de wereld van passend onderwijs en de hulpverleningswereld. “Passend onderwijs streeft ernaar om ‘zo licht mogelijk, zo kort mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis’ hulp in te zetten. En dat is natuurlijk ook wat we allemaal graag willen. Maar in de hulpverlening zijn we de afgelopen jaren toch wat teruggekomen van deze zogenoemde ‘stepped care’. We zagen dat het in veel gevallen effectiever is om direct een wat zwaardere, doelgerichte interventie in te zetten. Dat wordt ‘matched care’ genoemd. Natuurlijk willen we kinderen graag zo lang mogelijk in het reguliere onderwijs houden, maar dit onderzoek laat zien dat het desastreus kan zijn om te lang door te modderen. Het is vaak effectiever om direct de juiste specialist in te vliegen dan eerst 5 keer een andere school te proberen.”

Pronk en Van Binsbergen zien op basis van hun onderzoek zeker mogelijkheden om de schoolloopbaan van deze jongeren positief te beïnvloeden en thuiszitten te voorkomen – bijvoorbeeld meer oog voor de thuisproblematiek, meer contact met thuis, eerder ingrijpen en intensievere samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp – maar er is meer voor nodig om een adequate aanpak te ontwikkelen, vinden zij. “We hebben met dit onderzoek een aantal belangrijke constatering gedaan”, zegt Van Binsbergen, “en daar zal een vervolg op moeten komen, bijvoorbeeld door een programma op te zetten waarin wordt gefocust op scholen die het wél lukt om preventief beleid te voeren. De aanpakken en aanbevelingen die daar uit rollen, moeten vervolgens breed worden verspreid.”